Ενότητα 1η

Β1, Β2 ➡ Υποκείμενο ρήματος (σελ. 15-18 και Γραμματική: σελ. 110-111)

Υποκείμενο είναι εκείνο για το οποίο γίνεται λόγος στην πρόταση και το βρίσκουμε ρωτώντας ποιος / ποια / ποιο / ποιοι / ποιες / ποια + το ρήμα της πρότασης *[**π.χ.** Όλοι **οι άνθρωποι** έχουν δικαίωμα στη μόρφωση. [**ποιοι** έχουν … ; οι άνθρωποι > Υποκείμενο]*

Μορφές υποκειμένου

Το υποκείμενο του ρήματος μπορεί να είναι **ουσιαστικό**, **αντωνυμία, επίθετο**, **μετοχή, άκλιτη λέξη με άρθρο**, **ολόκληρη πρόταση με ή χωρίς άρθρο *** [π.χ. Ο άνθρωπος είναι έλλογο ον./ Πόσοι θα παραμείνουν; / Οι περισσότεροι έφυγαν. / Το αύριο μοιάζει δύσκολο. / Οι εργαζόμενοι είναι έχουν δικαιώματα. /Το πότε θα έρθω είναι άγνωστο ακόμη. /Χρειάζεται να περιορίσουμε τη χρήση των οθονών.]

***** Το ρήμα που έχει υποκείμενο πρόταση χωρίς άρθρο είναι **απρόσωπο** ή **απρόσωπη έκφραση**.

Τα **απρόσωπα ρήματα** βρίσκονται σε **γ΄ ενικό πρόσωπο**. Ως απρόσωπα ρήματα χρησιμοποιούνται: **α)** ρήματα που σχηματίζονται μόνο στο γ΄ ενικό πρόσωπο, τα οποία ονομάζονται τριτοπρόσωπα, **π.χ.** επείγει, πρέπει, **β)** το γ΄ ενικό πρόσωπο προσωπικών ρημάτων, **π.χ.** αξίζει, μπορεί, **γ)** το γ΄ ενικό πρόσωπο ρημάτων που δηλώνουν φυσικά φαινόμενα, **π.χ.** αστράφτει, βρέχει και **δ)** το γ΄ ενικό πρόσωπο ρημάτων παθητικής φωνής, **π.χ.** επιτρέπεται, φαίνεται.

Παρόμοια λειτουργία με αυτήν των απρόσωπων ρημάτων έχουν και οι **απρόσωπες εκφράσεις**. Σχηματίζονται συνήθως με το γ΄ ενικό πρόσωπο του ρήματος είμαι και ένα επίθετο ή ουσιαστικό, **π.χ.** Είναι σίγουρο ότι η γλώσσα μας εξελίσσεται. Είναι βέβαιο ότι τα ταξίδια προσφέρουν πολλές ωφέλειες στον άνθρωπο.

Το υποκείμενο παραλείπεται συχνά:

- ✓ στο **α΄ ή β΄ πρόσωπο** ενικού και πληθυντικού, γιατί εννοείται εύκολα από την κατάληξη του ρήματος *(**εκτός κι αν δίνεται έμφαση** σε αυτό)*
- ✓ όταν εννοείται από τα προηγούμενα
- ✓ όταν το ρήμα δείχνει κάποιο φυσικό φαινόμενο (**π.χ.** βρέχει, ξημερώνει …)
- ✓ όταν είναι μια γενική έννοια (π.χ. *οι άνθρωποι*)
- ✓ όταν μόνο ένα υποκείμενο μπορεί να εννοηθεί (**π.χ.** *Στις αρχές του 20ού αιώνα εφηύραν το τηλέφωνο, τον ασύρματο, τον κινηματογράφο. Ως υποκείμενο εννοείται ➡ οι εφευρέτες*)

Το υποκείμενο των προσωπικών ρημάτων είναι πάντα σε πτώση **ονομαστική**.

Το προσωπικό ρήμα συμφωνεί με το υποκείμενό του σε πρόσωπο και αριθμό. π.χ. **Εγώ** δεν πήγα διακοπές. **Εσύ** πήγες;

Όταν υπάρχουν περισσότερα από ένα υποκείμενα, το ρήμα μπαίνει σε πληθυντικό αριθμό και στο επικρατέστερο πρόσωπο (το α΄ είναι επικρατέστερο του β΄ και το β΄ είναι επικρατέστερο του γ΄ **π.χ.** Εγώ κι εσύ θα είμαστε πάντα φίλες/οι).

Σημ. Επειδή η ελληνική γλώσσα είναι πλούσια και με μεγάλη ποικιλία, γι' αυτό και υπάρχουν πολλές εξαιρέσεις. Έτσι, όταν το ρήμα βρίσκεται πρώτο σε μια πρόταση και ακολουθούν τα υποκείμενα, τότε το ρήμα μπορεί να βρίσκεται στον ενικό αριθμό και να συμφωνεί με το πλησιέστερο υποκείμενο **π.χ.** Να έρθεις κι εσύ κι ο φίλος σου. Πολύ σπάνια, όταν πρόκειται να δηλωθεί ποσό κατά προσέγγιση, βρίσκεται σε πτώση αιτιατική, μετά από τις λέξεις γύρω σε, περί κ.ά., **π.χ.** Μας επισκέφθηκαν γύρω στους πεντακόσιους μαθητές.

Ασκήσεις εμπέδωσης

1) Στις παρακάτω προτάσεις να βρείτε **α)** το **υποκείμενο** των υπογραμμισμένων ρημάτων και **β)** τη **μορφή** του:

α) Το καλοκαίρι ο ήλιος βασιλεύει αργά.

β) Όλοι θέλουν το καλό σου.

γ) Όσοι έπαθαν ζημιές θα αποζημιωθούν.

δ) Ένας έφυγε και δύο ήρθαν.

ε) Δεν επιτρέπεται να λες τέτοια λόγια.

στ) Με ενόχλησε το ότι με κατηγόρησαν άδικα.

ζ) Οι φιλοξενούμενοι ευχαριστήθηκαν πολύ.

η) Οι επάνω κάνουν συνεχώς θόρυβο.

2) Στις παρακάτω προτάσεις βάλτε το ρήμα στο κατάλληλο πρόσωπο και αριθμό:

α) Εγώ και οι συμμαθητές μου θα _____ (οργανώνω) μια εκδήλωση για τον Ο. Ελύτη.

β) Εγώ κι εσύ συνεχώς _____ (διαφωνώ).

γ) Γιατί _____ (είμαι) έξω εσύ κι ο Γιάννης;

δ) _____ (έρχομαι, προστ. αορίστου) γρήγορα εσύ κι ο αδερφός σου.

ε) Σε τέτοια κατάσταση μας _____ (φέρνω, αόρ.) η πείνα κι η ανάγκη.

3) **"Εγώ όμως είχα τις αντιρρήσεις μου, τους έλεγα πως είμαι μεγάλη και πως δεν είχα ούτε το χρόνο ούτε τα χρήματα για φροντιστήρια και ιδιαίτερα μαθήματα."** Σε αυτή την περίοδο λόγου να παρατηρήσετε σε ποιο/ποια από τα υπογραμμισμένα ρήματα το υποκείμενο παραλείπεται και σε ποιο/ποια υπάρχει **και** να εξηγήσετε γιατί συμβαίνει αυτό.

Ασκήσεις διαδραστικές…

Αναζητήστε εδώ >
http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/Theoria%20Nea/ypokeimeno.htm τις **«Ασκήσεις»** για το **Υποκείμενο** και απαντήστε την **9η** και τη **10η** άσκηση

Ενότητα 1Γ ⟹ **Αχώριστα μόρια** (σελ. 17-18 και Γραμματική σελ. 160-161)

Ορισμένες λέξεις που δε στέκονται μόνες τους στο λόγο, αλλά χρησιμοποιούνται για την παραγωγή λέξεων, ονομάζονται **αχώριστα μόρια**. Τα περισσότερα αχώριστα μόρια έχουν αρχαία ελληνική προέλευση **(λόγια)**, ενώ λίγα δημιουργήθηκαν στα νεότερα χρόνια **(λαϊκά)**.

Λαϊκά είναι:

το **α- (αν-, ανα-)**, που προσδίδει στο β΄ συνθετικό στερητική σημασία, **π.χ. αδύνατος** (< α + δυνατός), ανάξιος, αναδουλειά κ.λπ.

και το **ξε-**, που έχει διάφορες σημασίες όπως: έξω (ξεπορτίζω), πολύ (ξεκουφαίνω), εντελώς (ξεπουλώ), αντίθετη σημασία … (ξεδιψώ)

Ορισμένα από τα πιο συνηθισμένα **λόγια** αχώριστα μόρια είναι τα εξής:

α) ανα- (αν-): προσδίδει στο β΄ συνθετικό τη σημασία του «επάνω», «πάλι», «πίσω», **π.χ.** ανασηκώνω, αναγέννηση, αναρωτιέμαι…

Προσοχή: Άλλο το **στερητικό α** που μπορεί να γίνει και αν- ή ανα- (άνισος) κι άλλο η (λόγια) **πρόθεση ανα-** (αναφέρω, αναλαμπή…)

β) απο- (απ- *μπροστά από φωνήεν,* **αφ-** *μπροστά από λέξη που στ' αρχαία ελληνικά έπαιρνε δασεία*): προσδίδει στο β΄ συνθετικό τη σημασία της «απομάκρυνσης», της «αφαίρεσης», του «χρόνου» και άλλες σημασίες, **π.χ.** απόκοσμος, αποδυναμώνω, αφορίζω (από + ορίζω)

γ) δια- (δι- *μπροστά από φωνήεν*): προσδίδει στο β΄ συνθετικό τη σημασία του «ανάμεσα», «παντού» και άλλες σημασίες, **π.χ.** διατρέχω, διασπορά, διέξοδος.

δ) δυσ-: προσδίδει στο β΄ συνθετικό τη σημασία του «δύσκολου», του «κακού», **π.χ.** δυσμορφία, δύσκαμπτος…

ε) εν- (εμ- *μπροστά από τα σύμφωνα π β φ μ,* **εγ-** *μπροστά από τα σύμφωνα κ γ χ,* **ερ-** *μπροστά από το ρ και* **ελ-** *μπροστά από το λ*): προσδίδει στο β΄ συνθετικό τη σημασία του «μέσα», **π.χ.** εντοιχίζω, εμποτίζω, εγγραφή, έρρινος, ελλιμενισμός…

στ) επι- (επ- *μπροστά από φωνήεν,* **εφ-** *μπροστά από λέξη που στ' αρχαία ελληνικά έπαιρνε δασεία*): προσδίδει στο β΄ συνθετικό τη σημασία του «επάνω» και άλλες σημασίες, **π.χ.** επιγραφή, επίγραμμα, επέκταση, έφιππος …

ζ) κατα- (κατ-, καθ- *μπροστά από λέξη που στ' αρχαία ελληνικά έπαιρνε δασεία*): προσδίδει στο β΄ συνθετικό τη σημασία του «κάτω», της «εναντίωσης», της «υπερβολής» και άλλες σημασίες, **π.χ.** κατάβαση, καταδιώκω, καθυποτάσσω…

η) συν- (συγ- *μπροστά από τα κ γ χ ,* **συλ-** *μπροστά από το λ,* **συμ-** *μπροστά από το μ,* **συρ-** *μπροστά από το ρ,* **συσ-** *μπροστά από το σ όταν μετά ακολουθεί φωνήεν,* **συ-** *μπροστά από το ζ,*

συνε-): προσδίδει στο β΄ συνθετικό τη σημασία του «μαζί», **π.χ.** συνεργασία, συγγενής, συρροή, σύσσωμος, σύλλογος, συνεπαίρνω

ι) υπο- (υπ- *μπροστά από φωνήεν,* **υφ-** *μπροστά από λέξη που στ' αρχαία ελληνικά έπαιρνε δασεία*)**:** προσδίδει στο β΄ συνθετικό τη σημασία του «από κάτω» και του «μείον», **π.χ.** υποστήριξη, υφήλιος...

ια) μετά (μετ-, μεθ- *μπροστά από λέξη που στ' αρχαία ελληνικά έπαιρνε δασεία*)**:** προσδίδει στο β΄ συνθετικό τη σημασία του χρόνου/αλλαγής/κ.λπ. **π.χ.** μεταβάλλω, μεθεόρτια, …

ιβ) διχο-: προσδίδει στο β΄ συνθετικό τη σημασία του «μοιρασμένος σε δύο», **π.χ.** διχοτόμος, διχόνοια …

ιγ) ημι-: προσδίδει στο β΄ συνθετικό τη σημασία του μισού, **π.χ.** ημικύκλιο, ημίθεος …

ιδ) αρχι-: προσδίδει στο β΄ συνθετικό τη σημασία του πρώτου/ανώτερου, π.χ. αρχιεπίσκοπος…

Άσκηση εμπέδωσης

φιλοξενία, εγκάρδια, τουριστικές, ερημικά, ξεκουράζονται, κερδοφόρες, περιβάλλον, εμπνέω, ακρογιαλιά: **α)** να γράψετε ποιες από τις παραπάνω λέξεις του *κεφ. 3* είναι **απλές** και ποιες **σύνθετες** και **β)** τις σύνθετες λέξεις να τις χωρίσετε στα δυο συνθετικά τους μέρη και για όσες έχουν ως α΄ συνθετικό αχώριστο μόριο να αναφέρετε τι είδους είναι το αχώριστο μόριο (λαικό ή λόγιο). [Μπορείτε να εντοπίσετε τη σημασία του;]

Ασκήσεις διαδραστικές…

Αναζητήστε εδώ > http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/Theoria%20Nea/Paragogi-Sinthesi-NE.htm

- ✓ την **1η άσκηση** για την **Παραγωγή και τη Σύνθεση**
- ✓ τη **2η άσκηση** για την **Παραγωγή και τη Σύνθεση**, καθώς και τις ασκήσεις:
- ✓ **«Τα αχώριστα μόρια στα νέα ελληνικά - βρίσκω τις λέξεις»**
- ✓ **«Τα αχώριστα μόρια στα νέα ελληνικά – κουίζ»**

Από το **«Τετράδιο Εργασιών»**

Απαντάμε την άσκηση 1 **σελ.10**, την άσκηση 3 **σελ.11**, την άσκηση 1 **σελ.12** και την άσκηση 2 **σελ.13**